

**ISTORIE [„D. HASDEU,
ÎNTORCÂNDU – SE...”] – de Mihai
Eminescu**

D. Hasdeu, întorcându – se din excursiunea întreprinsă în interesul arhivelor statului, face o dare de seamă despre rezultatele dobândite. Ajungând la Cracovia s-a pus la lucru întâi în biblioteca Universității, fondată încă în secolul. Aci a găsit o însemnată corespondință diplomatică originală între domnul moldovenesc Miron Barnoschi și Polonia din primul pătrar al secolului, precum și câteva acte despre comerțul Cracoviei cu Moldova în secolul. Toate acestea însă rămân pe un plan cu totul secundar în comparațiune cu tezaurile găsite într-o altă bibliotecă din Cracovia.

În a doua jumătate a secolului trecut a trăit istoricul Poloniei Adam Naruszewicz, născut la, mort la și care la a început a publica o istorie a țării sale. Favorit al regelui Stanislav August și al aristocrației polone de atunci, el a dobândit permisiunea, pentru continuarea operei sale, de a trage copie de pe toate documentele arhivului regesc al Poloniei și din arhivele particulare ale principalelor familii nobile, precum Radziwił, Zamojski etc. În acest chip el și-a format o colecțiune documentală consistând din tomuri mari in folio. După moartea lui Naruszewicz, această colecțiune a trecut în posesiunea istoricului și legistului polon contelui Tadeu Czacki, care a așezat-o în biblioteca ce o avea la moșia sa Poryck în gubernamentul Voliniei, utilizând-o el însuși pentru scrierile sale, fără ca să fi fost accesibilă pentru ceilalți. După moartea lui Czacki, la, principele Adam Czartoryski a cumpărat de la moștenitori, între alte manuscripte și rarități, colecțiunea documentală a lui Naruszewicz pentru suma de galbeni și-a transportat-o la moșia sa Puławy în gubernamentul de Lubel, unde iarăși mai nimeni nu putea să o consulte. La, colecțiunea lui Naruszewicz a fost dusă la o altă moșie a princepelui Czartoryski, Sieniawa în Galiția, și în urmă strămutată la Paris, unde s-au așezat proprietarii ei. Nu de mult această comoară de documente a fost dăruită Academiei din Cracovia, în biblioteca căreia d. Hasdeu a găsit-o și examinat-o. Arhivul regesc al Poloniei coprindea o mulțime de documente privitoare la istoria română.

Numai vreo cîteva din ele au fost reproduse în secolul trecut de către Dogiel în Codex Diplomaticus Poloniae, unde el menționează totodată după registrele arhivale copriinderea mai multor alte acte din secolii și cari erau scrise cu caractere cirilice. Un număr și mai mare de asemîni documente este menționat, iarăși numai în copriindere, în Inventarium omnium privilegiorum quaecumque in archivo regni in arce Cracoviensi continentur, scris la și editat de către Rykaczewski în Paris la, de unde sumariile tuturor documentelor relative la istoria română le-a reprodus apoi d. Hasdeu în Arhiva istorică a României, tom. II. Aceste sumarii, iacă tot ce să părea pînă acum rămas, sau cel puțin accesibil pentru istoricul român, din cîte se aflau altădată în arhivul regesc al Poloniei. Lipsa documentelor menționate în Dogiel și în edițiunea lui Rykaczewski era cu atît mai dureroasă cu cît sumarele lor sînt făcute foarte pe scurt și adesea prezintă erori învederate.

Toate documentele menționate în Dogiel și în Rykaszewski se află copiate in extenso în colecțiunea lui Naruszewicz, și nu numai acestea, dar încă multe altele, cari rămîneau pînă aci cu desăvîrșire necunoscute, începînd de la anul pînă la începutul secolului trecut, pînă la epoca finală a relațiunilor politice între români și Polonia. Cele mai vechi sînt scrise în limba slavă ecleziastică și unele latinește; de la secolul încoace se înmulțesc actele latine și apar cele în limba polonă. Între aceste documente se află nu numai tratate între țările române și Polonia, descrițiuni de ambasade, epistole etc., dar și unele acte d-un caracter cu totul neinternațional, precum sînt mai multe hrisoave de donațiune ale domnilor moldovenești din secolul, importante pentru istoria noastră internă. În total se află aproximativ peste documente relative de-a dreptul la România.

În trei săptămîni d-lui Hasdeu i-a fost abia cu puțință de a-și forma o idee en bloc despre copriinsul colecțiunii lui Naruszewicz și de a-și nota numerile actelor privitoare la România, fără a se putea apuca de copiarea lor. După consiliul

d-lui Dimitrie Sturza, bărbat special, cunoscut prin rîvna sa pentru tot ce se atinge de istoria română, d. Hasdeu. [a] angajat doi studinți, buni paleografi, pe cari i-a însărcinat a copia treptat toate documentele ce le-a indicat și de a se controla reciprocamente unul pe altul prin colaționare. Ca supracontrol, s-a oferit gratuitamente distinsul linguist din Cracovia, d. Dygarzinski. În fine, ultima colaționare o va face însuși d. Hasdeu în anul viitor. Negreșit însă că copiarea esactă a peste de documente, însoțită de atîtea condițiuni de esactitate, nu se poate esecuta cu o mare răpeziciune. Copiștii ingagiați s-au îndatorat a copia pînă la finea anului curent un număr aproximativ de documente, rămînînd celelalte pentru anul viitor. Copia fiecărui document, fie cît de lung, precum sînt bunăoară unele tratate și relațiuni de ambasadă, costă în termin meziu / florini. D. Hasdeu roagă ministeriul, pentru ca lucrarea să se poată începe imediat, de a i se libera suma de lei noi și d-a se prevedea suma de lei noi în bugetul anului viitor, pentru terminarea lucrării. Iar documentele copiate propune să se publice într-o edițiune separată în aceleași condițiuni în cari se editează colecțiunea repauzatului Hurmuzachi.

[septembrie]

MIHAI EMINESCU

OPERA POLITICA

1870 – 1877

ALBINA, FAMILIA, FEDERATIUNEA, CONVORBIRI LITERARE, CURIERUL DE IASI

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ DE P E R P E S S I C I U S

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator DIMITRIE VATAMANIUC

Editura Academiei RSR, 1980

Pag. 328

Mihai-Eminescu.Ro